

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Asia Lausunnon antaminen hallituksen esityksestä HE 152/2024 vp

Viite Lakivaliokunnan lausuntopyyntö 22.11.2024

Kärjäoikeuden lausunto

Yleisesti esityksen lähtökohdista

Varsinais-Suomen kärjäoikeus kannattaa yleisesti ottaen hallituksen esityksestä ilmeneviä ehdotuksia, joiden tarkoituksena on parantaa korkeimman oikeuden mahdollisuuksia antaa ennakkopäätöksiä. Ehdotetut menettelyt ovat suorastaan välttämättömiä erityisesti siviilioikeuden alalla, jotta ylimmältä oikeusasteelta saadaan vastaisuudessakin uusia ennakkopäätöksiä muiden tuomioistuinten noudatettavaksi ja yleisemminkin voimassa olevan oikeusjärjestelmän kehittämiseksi.

Ehdotetut uudet menettelyt – ns. hyppyvalitusmenettely ja ennakkopäätöskysymysmenettely – täydentävät toisiaan. Ensimmäisessä päätösvalta menettelyyn siirtymisessä on kriteerien täytyessä korkeimmalla oikeudella itsellään, mikä on omiaan varmistamaan menettelyn järkevän ja riittävän hyödyntämisen. Ennakkopäätösmenttellyssä taasen, varsinkin kun kysymyksen esittää kärjäoikeus, käsiteltävä asia on varmimmin ”avoinna joka suuntaan” eikä esimerkiksi muutoksenhaun asetelma asetu esteeksi järkevän ennakkopäätöksen antamiselle merkityksellisestä oikeuskysymyksestä.

Kärjäoikeus lausuu jäljempänä tarkemmin ennakkopäätöskysymysmenettelystä, joka tulisi olemaan osa kärjäoikeusprosessia kaikissa kärjäoikeuden asiaryhmissä.

Ennakkopäätöskysymysmenettelystä kärjäoikeudessa

Kärjäoikeus kannattaa hallituksen esityksessä omaksuttua lähtökohtaa, jonka mukaan uutta menettelyä sovellettaisiin kaikissa asiaryhmissä. Kuten esityksessä on todettu, menettely olisi omiaan tuomaan korkeimman oikeuden ennakkopäätösten piiriin sellaisia jutturyhmiä, joissa asianosaiset harvemmin hakevat ylipäänsä muutosta ja joissa mahdollisuudet ennakkopäätösohjaukselle ovat siksi tavanomaista vähäisemmät. Ennakkopäätöskysymyksen johdosta annetun ratkaisun sitovuudenkaan osalta kärjäoikeus ei näe ehdotuksessa ongelmaa.

Toisaalta on realistisesti todettava, ettei ennakkopäätöskysymysmenettely tulisi käytännössä kysymykseen kovinkaan suuressa osassa käsiteltäviä asioita. Näin on siksi, että jutun oikeustositseikat eivät useinkaan ole sillä tavoin riidattomia, etteikö asiassa olisi ensimmäiseksi ratkaistava niiden sisältö esitettävän todistelun perusteella ja vasta sen jälkeen esille nousseet oikeuskysymykset. Koska näytön arvioinnista ei voitaisi antaa välituomiota (esityksen s. 21) eikä korkein oikeus tekisi tässä uudessa menettelyssä näyttöratkaisuja, uusi menettely ei tulisi tällaisissa faktojenkin osalta riitaisissa tapauksissa kysymykseen.

Mainittu seikka korostaakin yksittäisten kärjätuomareiden valmiuksia ja vaivannäköä soveltaa uutta menettelyä. Tätä on etenkin kärjäoikeuksissa mutta myös hovioikeuksissa tuettava järjestämällä uudesta menettelystä riittävää koulutusta ja tuomioistuimen sisäistä keskustelua.

Ennakkopäätöskysymysmenettelystä korkeimmassa oikeudessa

Ehdotetut säännökset on laadittu siitä lähtökohdasta, että ne sallivat korkeimmalle oikeudelle mahdollisimman laajan harkinnan mm. kokoonpanojen suhteen, kun se päättää ennakkopäätöskysymyksen ratkaistavaksi ottamisesta ja mahdollisesta kantelusta ennakkopäätöskysymyksen esittämiseen kohdentuen. Tämä on hyväksyttävää, koska korkein oikeus pystyy itse parhaiten johtamaan omaa työtään.

Väljyyttä ja harkintavaltaa voidaan kuitenkin kritisoida siltä osin, kuin kysymys on ennakkopäätöskysymyksen käsittelyajasta. Tuomioistuinten yhä tärkeämpänä laatukriteerinä pidetään kohtuullisia käsittelyaikoja, ja tavoitteen käsittelyaikojen lyhentämisestä tulee koskea kaikkia tuomioistuimia. Aiemmassa lausuntopalautteessa ja esityksessä (s. 13) on kylläkin pohdittu nimenomaisen enimmäiskäsittelyajan säätämistä ennakkopäätöskysymysten ratkaisemiseksi, mutta siinä on kuitenkin päädytty ehdottamaan, että käsittelyn tulisi tapahtua yleisluontoisesti ilmaisten ”ilman aiheetonta viivytystä”.

Korkeimman oikeuden keskimääräiset käsittelyajat niissä asioissa, joissa on ensin myönnetty valituslupa ja lopulta julkaistu pääasiaratkaisu ennakkopäätöksenä, ovat olleet ainakin viimeisimmät 10 vuotta selvästi pitemmät kuin 15 kuukautta. Korkein oikeus kykeni mainitulla ajanjaksolla usean peräkkäisen vuoden ajan lyhentämään käsittelyaikojaan ja kavensi vuonna 2021 keskimääräisen käsittelyajan tässä asiaryhmässä 15,3 kuukaudeksi, mutta jo seuraavina vuosina 2022–2023 sanottu käsittelyaika on valitettavasti jälleen pidentynyt (16,5 ja 17,6 kk) – huolimatta siitä, että ennakkopäätöksiä näytetään nykyisin julkaistavan alle 100 vuosittain eli lukumääräisesti vähemmän kuin on perinteisesti totuttu.

Mahdollisesti jopa 1,5 vuoden käsittelyaika ennakkopäätöskysymyksen ratkaisemiselle olisi kestämaton erityisesti tilanteessa, jossa pääasia on vireillä ensimmäisessä oikeusasteessa ja odottaa vastausta ennakkopäätöskysymykseen. Tämän vuoksi kärjäoikeus katsoo perustelluksi, että käsittelyajan enimmäiskestosta säädettäisiin nimenomaisesti. Muussa tapauksessa on nähtävissä varteenotettava riski siitä, etteivät kärjätuomarit käytännössä

ryhdy esittämään ennakkopäätöskysymyksiä ollessaan huolissaan käsittelyaikojen kohtuuttomasta pidentymisestä.

Lakiin kirjaamattomana pääsääntönä ja kiistattomana tavoitteena yleisten tuomioistuinten muissa oikeusasteissa on se, ettei minkään asian käsittely saisi ilman erityistä syytä kestää vuotta kauempaa. Yhden vuoden määräaika ennakkopäätöskysymyksen ratkaisemiselle olisi perusteltu ja kohtuullinen ratkaisu myös korkeimman oikeuden kannalta. Päätös ennakkopäätöskysymyksen ratkaistavaksi ottamisesta saataneen tehtyä 3–4 kuukaudessa vastaavasti kuin päätökset valituslupan myöntämisestä tai valituslupahakemuksen hylkäämisestä. Aikaa ennakkopäätöskysymyksen ratkaisemiselle jäisi näin tehtäessä riittävästi, varsinkin kun otetaan huomioon mahdollisuus priorisointiin töiden johtamisessa ja se, että korkeimman oikeuden ei näissä tapauksissa tarvitse ratkaista käsiteltävää asiaa kokonaisuudessaan vaan ainoastaan sille esitetyn ennakkopäätöskysymyksen osalta. Erityisestä syystä kuten pyydetessä välitoimena ennakkoratkaisua Euroopan unionin tuomioistuimelta määräaika voitaisiin luonnollisesti ylittää. Toki käräjäoikeuksien näkökulmasta olisi toivottavaa, että ratkaisut ennakkopäätöskysymyksiin joka tapauksessa saataisiin selvästi vuotta nopeamminkin.

Käräjäoikeus ehdottaa mainittujen seikkojen perusteella myös, että korkeimman oikeuden olisi informoitava ratkaistavaksi ottamansa ennakkopäätöskysymyksen käsittelyaikataulusta kysymyksen esittänyttä käräjäoikeutta. Tämä olisi tarpeen senkin vuoksi, että käräjäoikeus kykenisi vastaavasti tiedottamaan käsittelyaikataulusta jutun asianosaisia.

Lopuksi

Käräjäoikeuksien näkökulmasta olisi suotavaa, että ehdotettu lainsäädäntö tulisi voimaan mahdollisimman nopeasti.

Laamanni

Tommi Vuorialho